

Γ'.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΠΑΞΟΥΣ (19 ΑΥΓ. - 3 ΣΕΠΤΕΜ. 1957)

ΥΠΟ ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, συνεχίζουσα τὴν φροντίδα αὐτῆς διὰ τὴν περισυλλογὴν τοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου τῶν ἐλληνικῶν περιοχῶν, ἀνέθεσεν εἰς ἐμὲ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος τὴν ἐντολὴν (ἀρ. 35258/12 - 6 - 57), ὅπως μεταβῶ εἰς Παξοὺς πρὸς λαογραφικὴν ἔρευναν. Μετέβην καὶ παρέμεινα ἐκεῖ ἐπὶ 15 ἡμέρας, ἀπὸ τῆς 19ης Αὐγούστου μέχρι καὶ τῆς 3ης Σεπτεμβρίου, καὶ κατέγραψα εἰς χειρόγραφον ἐκ 368 σελίδων ποικίλον λαογραφικὸν ὕλικόν.

Ἡ μέχρι τοῦδε γνωστὴ ἐκ δημοσιευμάτων ἢ χειρογράφων λαογραφικὴ ὕλη ἐκ Παξῶν συνίστατο: α) εἰς τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἀρχιδουκὸς *Salvator* περιλαμβανόμενα¹ καὶ β) εἰς τὰ ἐν τοῖς χειρογράφοις τῶν: *Μιχαὴλ Α. Λένδια*, νῦν Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, *Φωτίου Ἀντιόχου*, Γυμνασιάρχου, καὶ *Δημητρίου Ἀνεμογιάννη*, Δημοδιδασκάλου, περιεχόμενα².

Παρὰ τὸν σχετικὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ὡς ἄνω ὕλης, ἐκρίθη σκόπιμος ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ἐν τῇ νήσῳ λαογραφικῆς ἐρεύνης, ἐφ' ὅσον μάλιστα τὰ ὡς ἄνω παρεχόμενα στοιχεῖα ἀπέχουν τῶν ἡμερῶν μας, τοῦ μὲν *Salvator* κατὰ 70 ἔτη, τοῦ δὲ *Μ. Λένδια* κατὰ 40 περίπου.

Ἡ κυρία καὶ μονίμως κατρωμένη νῆσος τῶν Παξῶν, «Παξὸς» ἢ «Παξή» ὀνομαζομένη, ἀποτελεῖ μετὰ τῆς μικροτέρας, ἐχούσης ἐποχικῶς ἐπιδημοῦντα ἀγροτικὸν πληθυσμόν, Ἀντιπάξου, τὸ συγκρότημα τῶν «Παξῶν», τὸ ὅποιον ἱστορικῶς καὶ διοικητικῶς ἦτο πάντοτε ἐξάρτημα τῆς νήσου Κερκύρας, ἔχον ὁμως καὶ αὐτοτελεῖ ὑπόστασιν εἰς τὴν Ἑπτανήσον ἢ Ἰόνιον Πολιτείαν, μὲ ἴδιον ἔμβλημα τὴν τρίαينαν.

¹ *Ludwig Salvator*, Paxos und Antipaxos, Wien 1887. Ἑλληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ Ἀναστασίου Π. Μιτσιάλη, ἱατροῦ, ἐν Ἀθήναις 1905. Ἐνταῦθα παρέχονται κείμενά τινα ἰσμάτων, 35 παροιμίαι, καὶ ἀξιόλογοι εἰδήσεις περὶ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ λαϊκοῦ βίου, ὡς καὶ περὶ λατρευτικῶν ἐθίμων.

² *Μιχαὴλ Α. Λένδια*, α) «Παξιακαὶ Ὠδαί, ἦτοι Συλλογὴ δημοτικῶν ἰσμάτων ἀδομένων ἐν Παξοῖς», θέρος 1915. (Χ/φον τοῦ Ἱστορ. Λεξ. ὑπ' ἀριθμ. 203, περιέχον 114 ἴσματα). β) «Παξιακὸν Γλωσσάριον», θέρος 1915. (Χ/φον Ἱστ. Λεξ. ὑπ' ἀριθμ. 195). Περιέχει τοπωνύμια, παροιμ. φράσεις καὶ λαϊκὰς παραδόσεις. γ) «Παροιμίαι καὶ παροιμιακαὶ φράσεις τῆς νήσου Παξῶν», ἔτος 1932. (Χ/φον τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, ἀριθμ. 370). Περιέχει 300 παροιμίας καὶ φράσεις. *Φωτίου Σπ. Ἀντιόχου*, «Περὶ τοῦ γάμου ἐν Παξοῖς», ἔτος 1918. (Χ/φον τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, ὑπ' ἀριθμ. 88). *Δημητρίου Ἀνεμογιάννη*, «Ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸν γάμον», ἔτος 1954. (Χ/φον Λαογρ. Ἀρχείου, ἀριθμ. 2044).

Ἡ θέσις τῶν Παξῶν μεταξύ Κερκύρας καὶ Ἡπείρου μαρτυρεῖ ἀμέσως περὶ τῆς συστάσεως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν, ὅστις ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶναι νησιωτικὸς ἅμα καὶ ἠπειρωτικὸς, εὐκόλως συγκεραυνύμενος, διὰ τε τὸ ὀλιγάριθμον τῶν κατοίκων καὶ τὴν μικρὰν ἔκτασιν τῆς νήσου. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἰδίᾳ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ὅτε αἱ ἐκστρατεῖαι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου καὶ ἡ πώλησις τῆς Πάργας, ἔπειτα δὲ οἱ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν διωγμοὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἡπείρου νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Ἐπτανήσον, οἱ Παξοὶ ἐδέχθησαν πλῆθος προσφύγων, οἵτινες ζοῦν ἔκτοτε εἰς τὴν νῆσον, ἀφομοιωθέντες πρὸς τὸν προϋπάρχοντα πληθυσμόν, ἀλλὰ καὶ προσενεγκόντες ἴδια αὐτῶν γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ στοιχεῖα εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἑπτανησιακὰ.

Ἀπὸ δημογραφικῆς ἀπόψεως καὶ συμφώνως πρὸς τὰς πληροφορίας τοῦ Ἀρχιδουκὸς Salvator, ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνήρχετο κατὰ τὸ ἔτος 1884 εἰς 5.000 κατοίκους. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1929 ἡ Ἐπαρχία Παξῶν τοῦ Νομοῦ Κερκύρας ἠρίθμει 3.037 κατοίκους, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν τοῦ 1951 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν ἔφθανε τὰς 3.000. Ἡ μείωσις αὕτη τοῦ πληθυσμοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν αὐξουσαν τάσιν πρὸς ἀποδημίαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν (Αἴγυπτον, Ρωσίαν, Ρουμανίαν, Ἀμερικὴν), ἀλλὰ καὶ εἰς ἀστικά κέντρα τοῦ ἐσωτερικοῦ (Κέρκυραν, Πάτρας, Ἀθήνας, Θεσσαλονίκην κ. ἄ.). Εἰς τὴν ἀποδημίαν τῶν Παξίων συνετέλεσε καὶ ἡ ἐξαφάνισις ἑνὸς παλαιότερου πόρου ζωῆς, τῆς πωλήσεως τῶν ἐγγχωρίων λιθίνων πλακῶν, αἵτινες ἤδη ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ τσιμέντου καὶ τῶν νεωτέρων τρόπων οἰκοδομῆς. Μόνη ἔκτοτε πηγὴ τοπικοῦ εἰσοδήματος ἀπέμεινεν ἡ ἐλαιοπαρὰγωγὴ, ἣτις εἰς ποιότητα θεωρεῖται πρώτη τῶν ἐν Ἑλλάδι, παρέχουσα κατὰ μέσον ὄρον περὶ τὰς ἑξακοσίας χιλιάδας ὀκάδας ἐλαίου κατ' ἔτος¹.

Παρὰ τὴν μετριότητα τῶν εἰσοδημάτων, οἱ κάτοικοι τῶν Παξῶν εἶναι ἐκ τῶν ἀνενδεδέστερον κατὰ μέσον ὄρον διαβιούντων Ἑπτανησίων. Καθαροὶ καὶ νοικοκυρεμένοι, ἐργατικοὶ καὶ μὲ κοινωνικὴν ἀξιοπρέπειαν ἀντιμετωπίζουν τὴν ζωὴν μὲ πενιχρὰ μὲν μέσα ἀλλὰ χωρὶς στέρησιν. Ἐλάχιστοι εἶναι μεταξὺ αὐτῶν οἱ πολὺ πλούσιοι, ἐνῶ οἱ πλεῖστοι, ζῶντες ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐλαιῶν τῶν εἰς ἀνέτους μᾶλλον καὶ γραφικῶς μικροσυννοικισμοῦ, διαβιοῦσιν ἐν οἰκονομικῇ ἰσότητι.

Εἶναι ἀπαραίτητον ἐπὶ τούτοις νὰ ἐξαρθῇ τὸ φιλήσυχον καὶ εὐγενὲς ἦθος τῶν κατοίκων, ὅπερ μετὰ τοῦ προθύμου πνεύματος αὐτῶν πρὸς παροχὴν πληρο-

¹ Σοβαρῶς ἐνισχυτικὸν εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ τόπου εἶναι τὸ ἐξ ἐμβασμάτων παρὰ τῶν ἀποδήμων ἢ τῶν ναυτιλλομένων εἰσόδημα, χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι ὅτι, ὡς μὲ ἐπληροφόρησεν ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Λογγοῦ, πληρώνονται σήμερον 200 δολλάρια κατὰ μῆνα εἰς συνταξιούχους τῆς κοινότητός του, ἐξ ἀμερικανικῶν ταμείων.

φοριῶν καὶ φιλοξενίας κατέστησε τὴν λαογραφικὴν μου ἔρευναν ἀποδοτικὴν καὶ εὐχάριστον.

Ἡ ἐπικοινωνία τῶν Παξῶν μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα γίνεται διὰ τακτικῶν μὲν βενζινοπλοίων εἰς Κέρκυραν, δι' ἐκτάκτων εἰς Πάργαν, καὶ διὰ τῆς ἐβδομαδιαίας ἀκτοπλοῦκῆς γραμμῆς εἰς Πάτρας καὶ Πειραιᾶ.

Τὸ κλίμα τῶν Παξῶν εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ τῆς Κερκύρας, ἡπιότερον ὅμως καὶ υγιεινότερον. Ὑδατα καὶ πηγὰς ἐλαχίστας ἔχει ἡ νῆσος. Ἡ ὕδρευσις γίνεται κυρίως δι' ἀποθηκεύσεως τῶν ὀμβρίων ὑδάτων εἰς δεξαμενάς (στέρνας), κοινοτικὰς παλαιότερον καὶ ἰδιωτικὰς ὁσημέραι.

Ἡ νῆσος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὄρεινῆ· λόγῳ ὅμως τῆς σμικρότητός της, οἱ λόφοι της δεσπόζουν τοῦ Ἰονίου. Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι εἶναι πνευματώδεις καὶ εὐφάνταστοι. Αἱ δυτικαὶ ἀκταὶ τῆς νήσου, ἀπόκρημνοι καὶ μᾶλλον ὑψηλαί, εἶναι πλήρεις προεξοχῶν καὶ σπηλαίων ἰδιαζούσης γραφικότητος. Αὗται ἔχουν ἐμπνεύσει εἰς τοὺς κατοίκους πληθὺν παραδόσεων, μὲ ἔντονον τὸ θαλασσινὸν χρῶμα. Ἡ θρησκευτικότης ἐξ ἄλλου τῶν κατοίκων, ζωηρὰ ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἰονίους νήσους, ἔχει πλουτίσει τὰς τοπικὰς παραδόσεις καὶ μὲ θαυματουργικὰς ἀφηγήσεις, ἀποδομένας εἰς τοὺς προστάτας ἀγίους τῶν Παξῶν, τὴν Θεοτόκον ἰδίᾳ καὶ τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον.

Ἄξιοσημείωτον εἶναι ὅτι τρόποι ζωῆς, ἔθιμα καὶ δοξασίαι περιγραφέντα ἀπὸ τοῦ 1884 ἐν Παξοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδουκὸς Salvator, ἀπαντῶσιν εἰσέτι ἐκεῖ ἀπολύτως ὅμοια. Ἐπίσης ἄσματα, δίστιχα καὶ παροιμίαι καταγραφεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον κατὰ τὰ ἔτη 1915 καὶ 1922 ὑπὸ τοῦ Μ. Δένδια, ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπαναλαμβάνωνται καὶ νὰ κυκλοφοροῦν. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου, καίτοι παρακολουθοῦντες τὴν σύγχρονον πολιτιστικὴν καὶ πνευματικὴν ἐξέλιξιν, δὲν ἔχουν ἀποβάλλει τὰς τοπικὰς συνηθείας των, οὐδ' ἔπαυσαν νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὰς ὑπὸ παλαιότερων γενεῶν κληροδοτηθείσας δοξασίας, τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου καὶ τοὺς πρακτικοὺς τρόπους ζωῆς. Ἡ ἑπτανησιακὴ ἱστορία τοῦ τόπου, ἡ ναυτικὴ ζωὴ του, ἡ ἐκ τῶν μεταναστεύσεων γνῶσις, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄραμα τῶν ἔναντι Ἡπειρωτικῶν βουνῶν, προσδιορίζουν ἐντόνως τὰ ἔθιμα καὶ τὴν λαϊκὴν φιλολογίαν τῆς νήσου, ὡς ἐπίσης τὸν πολιτισμόν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων αὐτῆς¹.

¹ Πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου εἶναι τὸ ἐν τῇ νήσῳ Ἀρχειοφυλακεῖον. Τοῦτο, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ τέως Διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Δ. Φαναριώτου, λειτουργεῖ ὡς δημοσία ὑπηρεσία ἀπὸ τοῦ 1814 (μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἀγγλων), περιλαμβάνει δὲ τὰ ἐξῆς ἀρχεῖα: 500 νοταρικοὺς κώδικας τῶν ἐτῶν 1645-1864 [βλ. καὶ πρόσφατον ἔκδοσιν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Α. Πετροπούλου - Ἀθῆναι 1958], 96 συμβολαιογραφικοὺς τόμους τῶν ἐτῶν 1815-

Περιελθὼν τὰ χωρία, τὰ ἐπίνεια καὶ τοὺς συνοικισμοὺς τῆς νήσου, κατέγραψα λαογραφικὴν ὕλην ἕξ ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ τοπικοῦ βίου καὶ δῆ: ἄσματα 200, δίστιχα 70, παραδόσεις 90, παροιμίας 150, αἰνίγματα 10, παραμύθια 12, εὐτραπέλους διηγήσεις 16, περιπαίγματα χωριῶν 10, παιδιάς 10, ἐπιδάς 10, ἀράς, τοπωνύμια, βαπτιστικά ὀνόματα, παρωνύμια, ὀνόματα φυτῶν, ἰχθυῶν κ. ἄ., πλείστας εἰδήσεις τῆς λαϊκῆς λατρείας, τῆς δημόδους ἱατρικῆς, τῆς μετεωρολογίας, τῆς τοπικῆς λιθοδομίας καὶ οἰκοδομικῆς, τῆς ἐλαιοκομίας καὶ ἐλαιουργίας, ἔτι δὲ καὶ ἔθιμα περὶ τὴν γέννησιν καὶ τὴν τελευτήν. Κατέγραψα ἐπίσης πληροφορίας περὶ τῆς οἰκιακῆς ζωῆς, τοῦ ναυτικοῦ βίου καὶ τῶν βιοτεχνικῶν ἐπαγγελμάτων τῆς νήσου, περὶ ἐνδυμασίας καὶ χοροῦ, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, ἔτι δὲ καὶ τινὰς ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς εἰδήσεις (βλ. χειρόγρ. ἐν τῷ Λαογρ. Ἀρχεῖφ, ὑπ' ἀριθμὸν εἰσαγωγῆς 2250).

Ἐκ τῆς συγκεντρωθείσης, ὡς ἄνω, ὕλης εἰδικώτερον τοπικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν: α) αἱ παραδόσεις. Αὗται, λόγῳ τῆς νησιωτικῆς καὶ βραχῶδους ἐν μέσῳ πελάγει μορφολογίας τοῦ τόπου, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἱστορικῶν κατὰ τὸν μεσαῖωνα περιπειριῶν, ἀναφέρονται εἴτε εἰς ὑπερφυσικὰ ὄντια (Στοιχειὰ τῆς θάλασσης, Νεραΐδες, Στρίγγλες, Φαντάσματα), εἴτε εἰς πειρατικὰ ἐπεισόδια (Ἀλτζερῖνοι ἐπιδρομεῖς, αἰχμαλωσίαι, κρησφύγετα), ἀκόμη δὲ εἰς τὴν παρουσίαν θαλασσίων κητῶν καὶ φαινομένων περὶ τὰς ἀκτὰς. Χαρακτηριστικαὶ ἔτι εἶναι καὶ αἱ θρησκευτικαὶ παραδόσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ μὲν πολίχνη Γάιος ὀνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου Γαίου, μαθητοῦ τοῦ Παύλου, κηρύξαντος καὶ ἀποθανόντος ἐκεῖ, οἱ δὲ ἐν τῇ νήσῳ ὄφεις εἶναι ἀπολύτως ἀκίνδυνοι κατ' ἐπιταγὴν τῶν Ἀποστόλων, πολὺ περισσότερον ἢ ἐν τῇ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ χῶμα ἐκ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου Γαίου, ἢ τὸ πῆχυν διαλελυμένον ἐντὸς ὕδατος¹. β) Τὰ θρησκευτικὰ λατρευτικὰ ἔθιμα, τελούμενα καθ' ὅλον τὸ ἔτος,

1900, 500 βιβλία δικαστικῶν καὶ ἀστυνομικῶν ὑπηρεσιῶν, 1000 τόμους δικαστικοῦ περιεχομένου, πολλὰ βιβλία διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Γαλλικῆς (1797-1813) καὶ Ἀγγλικῆς (1814-1864) κατοχῆς, ἐπίσης τῆς ὀλιγοχρονίου Ρωσσο - Τουρκικῆς. Ὁμοίως περιλαμβάνει καταλόγους ἐπιστρατεύσεων, ἐπισιτιστικῶν ὑπηρεσιῶν, κληρικῶν, ληξιαρχικὰ ἐκκλησιῶν, γεννήσεων, γάμων, θανάτων, ἀλληλογραφίαν τῶν Ἀγγλων διοικητῶν, ναυὰγια πλοίων, πολεοδομικὰ σχέδια, τόμους περὶ τῶν οἰκογενειῶν τῆς νήσου καὶ ἱστορικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν συμμετοχὴν τῆς νήσου εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 κ. ἄ. (Δυστυχῶς τὸ Ἀρχεῖφ φυλακεῖον τοῦτο στερεῖται σήμερον διευθυντοῦ καὶ στεγάζεται ἐστοιβαγμένον ὑπὸ τὰ Γραφεῖα τῆς Κοινότητος, ὑποκείμενον εἰς κινδύνους πάσης φθορᾶς καὶ καταστροφῆς.) Λειτουργεῖ ἐπίσης ἐν Γαίφ *Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη*, ἰδρυθεῖσα προσφάτως (1955) ὡς ἐξάρτημα τοῦ Κοινωφελοῦς Ἰδρυματοῦ Παξῶν (1952) καὶ πλουτιζομένη ἐκ δωρεῶν τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Παξιῶν.

¹ Εἶναι περιεργὸς ἡ πρωτοβουλία τῆς Νομαρχίας Κερκύρας κατὰ τὸ ἔτος 1957, νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὀνόματος Γάιος διὰ τοῦ γενικωτέρου Παξοί. Ἐλπίζομεν ὅτι,

ιδία δὲ κατὰ τὰς πανδήμους ξορτάς: τῆς Ὑπαπαντῆς (εἰς τὴν δμώνυμον Μονήν), τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους (πολιούχου τῆς νήσου), τοῦ ἁγ. Γεωργίου, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου καὶ τοῦ Δεκαπενταγούστου (ἐπὶ τῆς νησίδος πρὸ τῆς πολίχνης τοῦ Γαίτου). Χαρακτηριστικώτεροι ἐκδηλώσεις τῶν ἐθίμων τούτων εἶναι αἱ πολυήμεροι καὶ πολύσταθμοι λιτανεῖαι εἰκόνων, αἱ γινόμεναι κατὰ τὴν Ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἱερῶν πρὸς τὸ ἄλλο, μὲ διασταυρουμένας πομπάς. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ἐπίσης τὸ ἀπὸ ἐτῶν διατηρούμενον ἔθιμον τοῦ ἱεροῦ κοινοῦ γεύματος ἐκ βραστοῦ κρέατος τριῶν σφαζομένων βοῶν, προσφερομένου δωρεὰν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς «Παναγίας στὸ Νησί» κατὰ τὴν ξορτὴν τῆς 15 Αὐγούστου. γ) αἱ ρίμναι («ρίμες»), αἵτινες, ὡς συμβαίνει καὶ ἀλλαχοῦ, ἐμπνέονται ἐκάστοτε ἀπὸ τὰ τοπικὰ γεγονότα καὶ περιγράφουν ἐμμέτρως ἢ σατιροῦν πρόσωπα καὶ πράγματα. Χαρακτηριστικαὶ εἶναι καὶ αἱ προεκλογικαὶ ρίμναι τῶν παλαιότερων ἢ καὶ προσφάτων ἐτῶν, εἰς τὰς ὁποίας, παρὰ τὴν σμικρότητα τῆς ἐκλογικῆς περιφερείας, οἱ ὑποψήφιοι σατιροῦνται ἢ ἐπαινοῦνται μὲ φανατισμὸν καὶ ταξικὴν συνείδησιν. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς τὸ πνεῦμα τῶν Παξίων ριμναδόρων ἀποδεικνύεται ὀξὺ ἐπτανησιακὸν καὶ εὐθύμον, ὡς ἄλλως τε φαίνεται καὶ εἰς τὰς συλλεγείσας εὐτραπέλους διηγήσεις καὶ τὰ περιπαίγματα. Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι ἐπίσης καὶ αἱ πατριωτικαὶ ρίμναι, αἵτινες συνετέθησαν ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἡρωικῶν γεγονότων (πόλεμοι τοῦ 1912 - 13) ἢ τραγικῶν ἐποχῶν (κατοχὴ 1940 - 44) καὶ αἵτινες διασφύζονται καὶ ἐπαναλαμβάνονται.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ λαϊκοῦ πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ βίου τῆς νήσου, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς: α) διὰ τὰ ἄσματα: Ὅτι ἀνευρίσκει κανεὶς ἐν Παξοῖς ποικιλίαν παραλλαγῶν διαφόρου προελεύσεως, ἐπομένως καὶ συμφυρμῶν, λόγῳ τῶν πολλαπλῶν, ὡς εἵπομεν, λαογραφικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τῆς νήσου. Τὰ καταγραφέντα παρ' ἡμῶν ἄσματα εἶναι ποικίλου ἐπίσης στιχουργικοῦ μέτρου, ἠδόμενα πρὸς διαφόρους χορούς, γνωστοὺς εἴτε ἐκ τῆς παλαιᾶς νησιωτικῆς παραδόσεως (σταυρωτοί, πηδηχτοί), εἴτε ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς των ἀπὸ τὰς ἔναντι ἠπειρωτικᾶς ἀκτᾶς (συρτός, τσάμικος κλπ). Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι ἐκ τῆς ἀναμείξεως ταύτης διασφύζονται ἐν Παξοῖς, καίτοι πολλακίς ἡμιτελεῖ, ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν ἡμῶν ἁσμάτων (παραλογαί, θρησκευτικὰ κ. ἄ.), ὡς ἐπίσης καὶ ἄσματα ναυτικά, ἐπύλλια, καθὼς καὶ ἱκανὰ κλέφτικα. Ἡ νησιωτικὴ πάντως προτίμησις ἀποκλίνει ὑπὲρ τῶν μικροστίχων ἁσμάτων. β) διὰ τὰ παραμύθια. Ταῦτα πα-

κατόπιν καὶ τῶν διαμαρτυριῶν τῶν κατοίκων, δὲν θὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν κατάργησιν μιᾶς παλαιστάτης τοπωνυμίας, ἐρμηνευομένης διὰ τῆς πλέον ἀρχαίας τῶν ἐν Ἑλλάδι χριστιανικῶν παραδόσεων.

ρουσιάζουν πλοῦτον παραλλαγῶν καὶ μοτίβων καὶ ὠραίας εἰσαγωγάς. Ἐνευρίσκει κανεὶς εὐκόλως ἐν τῇ νήσῳ ἱκανοὺς καὶ ἐπαγωγοὺς ἀφηγητὰς (παραμυθιάδες), ἀνδρας ἢ γυναῖκας, μὲ πλουσίαν γνῶσιν κειμένων. Ἡ ἔλλειψις ἠλεκτρικοῦ φωτός, αἱ μικραὶ τῶν χωρίων ἀποστάσεις, καὶ αἱ ἐλάχισται ἀγροτικαὶ ἀπασχολήσεις τῶν κατοίκων (οἷτινες μόνον κατὰ τὴν ἐλαιοκομικὴν περιόδον εἶναι ἐντατικῶς ἀπασχολημένοι), εὐνοεῖ εἰσεῖτι τὰς βραδυνὰς συγκεντρώσεις καὶ τὰ παραμυθιακὰ ἀκροάματα. γ) διὰ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τοὺς χοροὺς. Ἡ μνήμη τῶν γεροντοτέρων διετήρησε τὴν περιγραφὴν τῶν παλαιῶν ἐνδυμασιῶν, ἀνδρικής καὶ γυναικείας, αἵτινες ὁμοιάζον μὲ τὰς Κερκυραϊκὰς, ἀλλὰ εἶχον καὶ τινα ἰδιομορφίαν. Εἰς τοὺς ὀργανωτὰς

Γυναῖκες ὑπὸ τὰ ἐλαιόδενδρα «διάζονται» τὸ πρὸς ὕφανσιν νῆμα.

τοπικῶν ἐορτῶν συνέστησα τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐνδυμασιῶν τούτων («σέλλα» καὶ «σαλαμπάρκα» διὰ τοὺς ἀνδρας, «ροκέτο» καὶ «κέρπι» διὰ τὰς γυναῖκας), ἐκ δὲ τῶν χορῶν συνέστησα τὴν προτίμησιν τοῦ «πηδηχτοῦ» ὡς περισσότερον τοπικοῦ. δ) διὰ τὴν μουσικὴν: Αὕτη φαίνεται ζωηρῶς ψυχαγωγοῦσα τὴν νῆσον, ὡς διεπίστωσα ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητον παρουσίαν ὀργάνων εἰς γάμους καὶ πανηγύρεις, ἔτι δὲ καὶ ζῶσα εἰς τὴν λαϊκὴν παράδοσιν, ἀφοῦ εὐκόλως οἱ πληροφοροῦνται καὶ μετὰ ἀκριβοῦς τονικότητος μοῦ ἐτραγοῦδισαν τὰ γνωστά των ἄσματα. Ἐτυχῶς δὲν διέθετον φωνοληπτικὸν μηχανήμα, ὥστε καὶ τῶν ἐκτελεστῶν τούτων τὰς μελωδίας καὶ τῶν ἐν χρήσει λαϊκῶν ὀργάνων τὰς συναυλίας νὰ καταγράψω.

Ἡ μουσικὴ παράδοσις τοῦ τόπου εἶναι μᾶλλον Ἡπειρωτικὴ, δὲν ἔλλείπουν ὅμως καὶ αἱ περιπτώσεις ἁρμονικῶν συμφωνιῶν (καντάδες) κατὰ τὸ ἐπτανησιακὸν σύστημα, ἔξ ἐπιδράσεως ὄχι μόνον τῆς γειτονικῆς Κερκύρας, ἀλλὰ καὶ τῆς ναυτικῆς

ἀναστροφῆς τῶν Παξίων μετὰ Κεφαλλήνων τραγουδιστῶν. Ἐπίσης δύναμαι νὰ παρατηρήσω ε) διὰ τὰς πρακτικὰς τοπικὰς ἀσχολίας, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἔλαιοκομίαν, λιθοτομίαν, οἰκοδομικὴν, ἀλιείαν, καθαυτοπλεκτηκὴν, ὑφαντικὴν, σχοινοποιίαν κλπ., ὅτι αὗται συνεχίζουσι κατὰ γραφικὸν τρόπον τὴν παλαιότεραν παράδοσιν, οἷα περιγράφεται κατὰ τὸ ἔτος 1884 εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Salvator.

Ἐν συμπεράσματι παρατηρῶ ὅτι εἰς τοὺς Παξοὺς διατηροῦνται ζωηρὰ τὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς παραδόσεως, ἐκ τούτου δὲ καὶ ὑπάρχει εἰσέτι καιρὸς πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς περισυλλογῆς καὶ μελέτης των. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καὶ ἄλλοι λόγιοι τῆς νήσου, οἵτινες ἔδειξαν ἐνδιαφέρον καὶ ἐβοήθησαν τὴν ἀποστολήν μου, δύνανται παραλλήλως νὰ συνεχίσουν τὴν λαογραφικὴν προσπάθειαν τῆς καταγραφῆς ἐθίμων, κειμένων καὶ ἐκδηλώσεων λαϊκοῦ βίου καὶ τέχνης τῶν Παξῶν.

Δ'.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ
ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ὑπο ΣΠΥΡ. ΠΕΡΙΣΤΕΡΗ

Ὁ νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ὡς καὶ αἱ περιοχαὶ μὲ προέκτασιν πρὸς Β. εἰς τὸν νομὸν Εὐρυτανίας καὶ ἀνατολικῶς πρὸς τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Φωκίδα δὲν ἀντιπροσωπεύονται ἀκόμη εἰς τὴν Ἐθνικὴν Μουσικὴν Συλλογὴν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου. Πρὸς μερικὴν πλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἀπεστάλην ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τὸ πρῶτον εἰς τὰς περιφερείας Ναυπάκτου καὶ Μεσολογγίου ἐπὶ ἓνα μῆνα, ἤτοι ἀπὸ τῆς 7ης Αὐγ. μέχρι 6ης Σεπτεμ. 1957.

Μὴ ἔχων εἰς τὴν διάθεσίν μου μαγνητόφωνον λειτουργοῦν δι' ἠλεκτρικῶν συστοιχιῶν, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὴ ἡ ἠχογράφησις εἰς συνοικισμοὺς στερουμένους ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, περιώρισα ἐξ ἀνάγκης τὴν ἐργασίαν μου ταύτην μόνον εἰς τὰς πόλεις Ναυπάκτον καὶ Μεσολόγγιον ὅπου ὑπῆρχεν ἠλεκτρικὸν ρεῦμα.

Εἰς τὰ κέντρα ταῦτα, πλὴν τῶν ὀλίγων κατὰ τύχην ἐγκατεστημένων λαϊκῶν τραγουδιστῶν καὶ ὄργανοπαικτῶν, συντηρούντων τὴν παράδοσιν, παρέστη ἀνάγκη νὰ προσκληθοῦν καὶ χρησιμοποιοηθοῦν καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν γύρω ἀγροτικῶν ἢ ποιμενικῶν χωρίων.

Εἰς τὴν ὅλην προσπάθειαν ταύτην ἀντιμετώπισα πολλὰς δυσχερείας, τὸ μὲν λόγῳ τῆς ἀπροθυμίας τῶν τραγουδιστῶν καὶ ὄργανοπαικτῶν ὅπως ἐγκαταλίπουν τὰς καθημερινὰς ἀσχολίας των καὶ ἔλθουν εἰς τὴν πόλιν, τὸ δὲ καὶ ἐκ ψυχολογικῶν ἐπιδράσεων εἰς αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ περιβάλλοντος ὡς πρὸς τὴν καλὴν ἐκτέλεσιν τῆς πρὸς ἠχογράφησιν μουσικῆς.

Τὰ ἐμπόδια ταῦτα κατεβλήθη φροντίς, ὅπως ὑπερνικηθοῦν μὲ τὴν πολύ-